

Psychologie védánty (1. část)

Jedno bengálské přísloví říká: „Kamkoli po světě člověk cestuje s úmyslem vyhnout se starým problémům s touhou začít nový život, musí si s sebou vzít svoji mysl.“ Bhagavad-gítá popisuje, že nezkracená mysl je největším nepřítelem lidstva.

Než se střetneme s protivníkem, je strategicky výhodné mu nejprve porozumět. Máme tu ale dobrou zprávu – my nejsme mysl.

Šríla Prabhupáda ve svých knihách zdůrazňuje, jak je důležité rozlišovat mezi myslí, inteligencí, falešným egem a skutečným vlastním já. Nicméně to že my, duše, a mysl nejsme to samé, neznamená, že se můžeme vzdát mysli jako něčeho neskutečného. Ne, mysl je velmi skutečná věc. Je zahrnuta mezi osm prvků stvoření. Je subtilní, ale má svoji podstatu. V této souvislosti si všimněme dvou citátů Šríly Prabhupády z jeho komentáře ke Šrímad-Bhágavatamu:

Jelikož mysl vzniká jako produkt kvality dobra, je-li upevněna na Pána myslí Aniruddhu, může být transformována na vědomí Krišny. Naróttama dás Thákur se zmínil, že touhy máme vždy. Toužení nemůžeme zastavit. Ale pokud transformujeme naše touhy na touhu potěšit Nejvyšší Osobnost Božství, dosáhneme dokonalosti života. Jakmile jsou touhy směřovány na panování hmotné přírodě, jsou znečištěny hmotou. (Šrímad-Bhágavatam 3.26.31, výklad)

Mysl kontaminovaná přitažlivostí k hmotě, musí být držena na uzdě a soustředěna na Nejvyšší Osobnost Božství. To je hlavní zásada. (Šrímad-Bhágavatam 3.28.7, výklad)

V těchto dvou citátech je zmíněno pět základních bodů:

1. Základní podstatou mysli je kvalita dobra (sattva), která je energií Pána Aniruddhy, jenž je lokalizovanou Nadduší, Nejvyšší Osobnosti Božství.
2. Když je sattvická mentální podstata oddána Pánu, je přeměněna na vědomí Krišny, což je stav čistého dobra neovlivněného třemi kvalitami hmotné přírody.
3. Abychom mohli věnovat svoji mysl Nejvyššímu, musíme směřovat své touhy k Nejvyšší Osobnosti Božství. Proto není možné kontrolovat, upevnit a uklidnit naši mysl bez změny svých tužeb. Stav naší mysli závisí na kvalitě našich tužeb.
4. Z druhého bodu vyplývá, že původním stavem mysli je vědomí Krišny. Toto původní vědomí je znečištěno tím, že jsou naše touhy směřovány na panování hmotě.
5. To, co známe jako hmotnou mysl, tedy v podstatě není nic jiného než stav hmotné připoutanosti.

Mysl je skutečná, protože je energií Nadduše. Na úrovni energií jsou proto mentální aktivity jako myšlení, imaginace, vizualizace, koncentrace atd. skutečné pochody. Jsou to skutečné komplexní aktivity. Ptáte se proč komplexní? Proč je studium myšlenkových pochodů (souhrnně označováno jako psychologie) tak záhadné a spletité? Mysl jedná podle našich tužeb – to je ten důvod. V tomto podmíněném stavu hmotné přitažlivosti jsou to právě touhy, které komplikují naše mentální pochody.

Mysl může být vnímána jako skutečná věc, jelikož její činnosti přináší fyzické důsledky. Tyto účinky jsou jak bezprostřední, tak i vzdálené. Bhagavad-gítá hovoří o tvém bezprostředním okolí jako o „poli činností“. Co je tímto polem? Tím je tvoje tělo. Vzdáleným okolím je potom myšleno prakticky vše, co se nachází mimo něj. Protože tělo a okolní svět reaguje na stav naší mysli, setkáváme se s často diskutovaným tématem nadřazenosti mysli nad hmotou. Někteří lidé proto věří v to, že mohou změnit sebe a své okolí pouze mentálním přizpůsobením. Nicméně, jak bylo zmíněno výše, změny mysli neboli mentální aktivity, jsou poháněny touhou. Ano, svojí myslí můžeš ovládat hmotu. To se ve skutečnosti děje neustále. Ale co kontroluje tvoji mysl? Touha.

Vymanit mysl z kontroly touhy není jednoduché. (Ve skutečnosti to není ani možné. Můžeme si pouze vybrat, zdali bude naše mysl ovládána hmotnou, nebo duchovní touhou.) Kolikrát jsme se připravovali na poslední souboj s touhami s úmyslem jednou provždy zvítězit a být od nich konečně osvobozeni? To, že k tomuto „poslednímu souboji“ dochází znovu a znovu, jenom dokazuje, že osvobodit mysl od materiálních tužeb není vůbec lehký úkol.

Naše touhy vytvářejí extrémně silnou a většinou neviditelnou armádu zvanou káma (chtič), která se zmocnila našich smyslů, mysli a inteligence. To jasně dokládá Bhagavad-gítá 3.40. Ve výkladu k verši Šríla Prabhupáda vysvětluje, že mysl je skladištěm všech nápadů na uspokojení smyslů, a proto chtič proniká z mysli do smyslů a inteligence.

Poté co nás mysl dostane do problémů, často říkáme: „Nikdy jsem tohle nechtěl.“ Ale jsme si skutečně jisti, že víme, co chceme? Touhy jsou svojí povahou subtilnější než mysl.

Vědomí mysli bychom mohli připodobit k hladině rybníka. Bublina, která stoupá ode dna vodní nádrže k povrchu, je právě naší touhou. Když se dostane na hladinu, je to podobné, jako když z ničeho nic do našich vznešených myšlenek pronikne zvrácená touha. Proč k tomu dochází? Ti, kdo vážně praktikují bhakti-jógu, snadno dosáhnou toho, že uklidní a utiší viditelnou hladinu mysli, jenže většina tužeb zůstává ukryta pod hladinou. Toto skladiště skrytých tužeb je někdy nazýváno podvědomím, což je subtilnější úroveň mentální aktivity, než jakou běžně vnímáme.

Toto vynořování bublin tužeb ukazuje, že naše mysl je schopna reprodukovat jakýkoli typ smyslového vjemu, který jsme kdy zažili. Může také vytvořit vjem, který jsme nikdy předtím neokusili tím, že jej sestaví ze známých prvků. Šríla Prabhupáda ve svých knihách uvádí příklad, kdy mysl zkombinuje známé objekty „zlato“ a „horu“ a vytvoří tím zlatou horu. Tímto je mysl ohromnou televizí do skladiště podvědomých tužeb. Silou mysli můžeme vidět, slyšet, chutnat, čichat a cítit věci, které nejsou přímo přítomny před našimi smysly.

Kromě hlubokého spánku je mysl vždy aktivní. Vždy odpovídá na naše různá přání. Nejenom to, ale je zde i zpětná vazba. Když rozjímáme o tom, co nám mysl představuje, vytváří tento proces další touhy. Proto se často říká, že mysl produkuje nespočetné množství tužeb.

(Vybráno z knihy Vedanta psychologie od **Suhotry Mahárádže**, přeložil bh. Lukáš Žíroš)